תלמוד בבלי · אחרונים · הגהות יעב״ץ · סדר מועד

הגהות יעב"ץ על עירובין

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הגהות יעב"ץ על עירובין

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הגהות-יעבץ-על-עירובין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ג. 5
דף ג: 5
דף ה: 5
דף ו. 5
דף ז. 5
דף ז: 5
דף ח: 5
דף ט. 6
דף י: 6
דף יא. 6
דף יא: 6
דף יב. 6
דף יב: 7
דף יג: 7
דף יד: 7
דף טו. 7
דף טו: 7
דף יז: 7
דף כ. 7
דף כ: 7
דף כא. 8
דף כא: 8
דף כב: 8
דף כג. 9
דף כג: 9
דף כד. 9
דף כה. 9
דף כו. 9
דף כו: 10
דף כט: 10
דף ל. 10
דף לא. 10
דף לא: 10
דף לב: 10
דף לג. 11
דף לד: 11
דף לה. 11
דף לו: 11
דף לט. 12
דף מ. 12
דף מ: 12
דף מא. 12
דף מב: 12
דף מג. 12
דף מג: 13
דף מו: 13
דף מז: 13
דף מח. 13
דף מט. 14
דף נ: 14
דף נא: 14
דף נג. 14
דף נג: 14
דף נד. 15
דף נד: 15
דף נה. 16
דף נה: 16
דף נו. 16
דף נח. 16
דף נט. 17
דף נט: 17
דף ס. 17

דף סא: 17
דף סג: 17
דף סג: 17
דף סד: 18
דף סד: 18
דף סה: 18
דף סה: 18
דף סו: 19
דף סח: 19
דף ע: 19
דף עב: 19
דף עג: 20
דף עג: 20
דף עד: 20
דף עה: 20
דף עה: 20
דף עח: 20
דף פ: 21
דף פא: 21
דף פב: 21
דף פג: 21
דף פה: 21
דף פז: 21
דף פז: 22
דף פח: 22
דף צ: 22
דף צב: 22
דף צו: 22
דף צו: 22
דף צז: 23
דף צח: 23
דף ק: 23
דף ק: 23
דף קא: 23
דף קב: 23
דף קב: 24
דף קד: 24
דף קד: 24

דף ג.

גמ' והא "רב" חמא בריה דרב"א. כצ"ל [וכמ"ש לקמן מאי אמלתרא רב חמא כו'. אבל בדפו"י ליתא שם מלת רב וכ"ה בכתובות פ"ה א':
שם והא סוכה דנפיש "משכה". כצ"ל [וכ"ה בדפו"י]:

דף ג:

גמרא באמת. צ"ל באמה וכן בכל הענין:

דף ה:

גמ' במבוי "שבעה". צ"ל שבע:

דף ו.

תוס' ד"ה כיצד. דרכן הי' לצאת ולבא באותו דרך. נ"ב עמ"ש תוס' לקמן ע"ב ד"ה וכי תימא:
ד"ה ולחי. לחי רחב כו'. נ"ב אע"ג שצ"ל רחב מארבע נדון משום לחי כיון דלשם לחי הוקבע כדלעיל [ה' ב' ברש"י ותוס'] דמשום דריבה בסתימתו לא גרע:

דף ז.

רש"י סד"ה ומסיים בה בציור שבגליון נ"ב (אצל ציור המבוי) רה"ר גם כאן מצד זה מפולש למבוי ומצויר בטעות דוק ותשכח:

דף ז:

רש"י ד"ה ומבוי אסור. אסרי עליה. נ"ב דיורי חצר עליה דמבוי אפי' לא נפרצה חצר כנגדו לר"ה:
תוס' ד"ה בערבו. דייק רב יוסף ממלתיה דר"ה. נ"ב לקמן (י' ע"א):
בא"ד לא מהני לחי אלא לר"י. נ"ב לעיל (ו' א' ב'):

דף ח:

תוס' ד"ה מניח. דאית ליה קורה משום מחיצה. נ"ב לפ"ז לא היה רבא צ"ל ובאלכסון לא הוי היכר ת"ל משום דליכא אלא ב' מחיצות:

דף ט.

גמרא מהו דתימא מרוח א' כו'. נ"ב ואי אשמעינן תלויה. הו"א אבל משוכה אפי' ג' א"צ להביא אחרת:

דף י:

גמרא לדידי הכי אבעי "ליה". צ"ל לי:

דף יא.

רש"י ד"ה מן הצד. באמצעיתן. כצ"ל ונ"ב של קנין דהיינו באמצע גובהן וחברו להם מן הצד שאינו דומה לפתח שיש לו משקוף שהקנה עליון צריך להיות שוקף על השנים על ראשיהן דהיינו ע"ג ועי' ברא"ש:

דף יא:

גמ' לא כך הי' המעשה שהלך ר' יהושע כו'. נ"ב שמא אין זה סתם ר"י כי ידוע שריב"ן היה חברו של ר"ע שהוא תלמידו של ר"י [ובדפוי' הגירסא ר' יהושע בן קרחה]:
שם א"ל אמר מר מידי כו'. נ"ב נראה דראב"א היה רוצה לידע אם אולי נחלק רב אשי על אביו בפירוש היכר ציר דבודאי הוה שמיע ליה לר"א הא דר"ל ומאי דאמר עלה רב אויא. משו"ה מייתי לה תלמודא להא לאשמועינן דהכי הלכתא משום דרב אשי אסכים עלה נמי במתיבתא ולא פליג עלה מוכח דהכי ס"ל [ובדפו"י הגירסא לקמן לא אמר ולא כלום "אמר להו" תנא כו' וערא"ש]:
שם חבשוהו כו'. נ"ב דסברי מעקרא מדעתא דנפשיה עבד. וכי שמעי דע"פ [ר"ש] עשה זאת שבקוהו:

דף יב.

תוס' ד"ה בפסי. דשניהם משהו. נ"ב נ"ל דמשהו דפסין ל"ד למשהו דלחי דבכל דהו סגי ליה אפי' כחוט הסרבל. ומשהו דפס היינו לאפוקי דלא בעי ד' ולא שלשה כר"י. מיהא בעי שעורא זוטא שיכול לעמוד שאין פס או עץ נצב ועומד כענין פסי ביראות ור' לא ס"ל כר"א אלא דבעי תרתי:

דף יב:

תוס' ד"ה הכא. ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון כו'. נ"ב ותבטל מחיצת הגדודי. דמיירי שגדודי גבוהין ביותר. באופן שאין לחוש כל כך לשרטון:

דף יג:

גמרא נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא. נ"ב קרא כתיב [קהלת ד] וטוב משניהם אבל צ"ע ליישב:

דף יד:

גמרא אמר ר"י בד"ה דר"ש בר "שילא". צ"ל שילת:

דף טו.

תוס' ד"ה אי הכי מאי "למימרא". נ"ב קמ"ל. כצ"ל [וי"ל דגירסת התוס' "למימרא"]:

דף טו:

תוס' ד"ה מה. וגדולי קרקע. נ"ב ר"ל א"כ ה"נ אימא מה ספר גדולי קרקע ולא למעט ר"ח חיים:

דף יז:

גמרא אלא מעתה דכתיב כו' ה"נ דלא לקי. נ"ב תימה. הא ודאי לא לקי דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. וצ"ל דקשיא ליה אנשאל דבאזהרה. וקשה אזהרתיה דהאי לא מאל תפנו הוא כמ"ש תוס' בפד"מ [סנהדרין ס"ה א'] אלא ע"כ פרש"י שם עיקר ומהכא אתיא ליה [ולגירסת הרמב"ם הובא בגליון הש"ס כאן א"ש גם לפי' התוס' דסנהדרין וכ"ה ברמב"ם]:

דף כ.

גמרא א"ל פשיטא. נ"ב לא נזכר האומר וכן לקמן [ע"ב] ונ"ל שצ"ל אמרו ליה לשון רבים:

דף כ:

גמרא א"ל תניתוה. נ"ב ג"כ חסר האומר ולמי אמר וע"ל:

דף כא.

גמרא מטפס ועולה מטפס ויורד. נ"ב הא דמקדים עולה ליורד לאורויי דאפי' כ"פ משרא שרי שגם אחר שעלה חוזר ויורד כמה דבעי [ועבתוס' המצוינים בגליון הגמ' כאן]:
שם פסי ביראות בחו"ל לא כו'. נ"ב ובבל מפקא מכלל חו"ל משום דשכיחי מתיבתא והיתה מיושבת מישראל הרבה מאד. נדונת להם כא"י וכן אתה מוצא בכמה דברים כמו לענין מעשרות ולרעות בהמה דקה בפרק מרובה [ב"קפ'.] וכן לגטין (פ"ק דגטין ו' א'):

דף כא:

גמ' חדשים גם ישנים מהו א"ל אלו מצות קלות כו'. נ"ב נראה טעמיה משום דקלות נוח לאדם לקבלם ולעשותם קרי להו חדשים כי כן דבר חדש חביב על האדם וחמורות דומות למשא כישנים דברים שהרגיל בהם אינן חביבין לו ככתוב אל תבוז כי זקנה אמך. ואחז"ל עה"פ מצוך היום לעולם יהיו ד"ת בעיניך כאילו היום נתנו כפרוטגמא חדשה שכל אדם סופנה לא כישנה שאין אדם סופנה:
שם היום מימיך מרובין שמא לחתור כו'. נ"ב עם המים לרכך הטיט ולבני הקיר. וכ"כ אבנים שחקו מים:
שם שאמר שלמה ע"כ דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל כו'. נ"ב התורה נקראת. כתיב כאשר יאמר משל הקדמוני. לפי שתחת המשל נסתר ונצפן הנמשל המכוון. כן ד"ת משלים ותחתיה גנוזים סתריה הנדרשים. ודברי סופרים מגלים עמוקותיה של תורה והדברים שמחים דמעוררים שירה וזמרה. לכ"א [בסוף מגילה ע"ש] כל השונה בלי זמרה כו'. גם ר"ל שירו מלשון שירים ונזמים [שבת מו: וש"מ] יוצאין בשיר [שם נא:] ור"ל שירו של משל. שד"ס הן הן קשוטיה של תורה:
תוס' ד"ה מפני. כדי שלא ישתכחו. נ"ב שאם נתנו בבת אחת מסיני היו משתכחין בימי אבלו של משה כדאיתא בתמורה [טז. ע"ש] שנשתכחו הרבה מהן ולא חזרו להן. ומגמר בעתיקתא קשי מדחדתא [יומא כ"ט א']:
סד"ה מוטב. מחמיר ע"ע היה. נ"ב ואם רשאי אדם להחמיר על עצמו בכיוצא בו עלח"ש פ"ק דברכות ובפנת אבן בוחן:

דף כב:

גמרא שבילי בית גלגול. נ"ב הם שבילים ההולכים בסבוב על הר זקוף מאד שאין יכולין להגיע לראשו ולעבור לצדו אחר אלא דרך מסבה על ההר סביב סביב. להכי קרי להו

שבילי בית גלגול. ובזה אין מקום לדיוק התוס' דמה צריך לאתויי דר' ינאי. דהכא לא שייך מתלקט כו' שאי אפשר להלוך במעלה ההר דרך זקיפתו אלא סביב לו ואין לשער בו במתלקט י' מתוך ד' הלוך כלפי מעלה ביושר:

דף כג.

תוס' סד"ה שהוא. שהיו שומרים כו'.נ"ב י"ל על תירוץ זה דהא שמירה דמקדש נמי משמירה דמשכן אתיא [כמ"ש בריש תמיד] דכתיב והחונים וגו' וכתיב שומרי וגו':

דף כג:

תוס' ד"ה ר"ע. והא דקתני בסמוך כו'. נ"ב זהו ענין בפ"ע דנ"מ לפסק הלכה דגם ריב"א אית ליה דבר מועט וכן כולהו תנאי לבר מר"ע א"כ לית הלכתא כוותיה:

דף כד.

גמרא עד שהשלימו ליותר מעשר מהו אמר ליה. נ"ב ע"ל ד"כ ע"א וע"ב [שגם שם לא נזכר שם האומר]:

שם נפסקה שניה ותקנה טהור מן המדרס. כצ"ל ומלת בה נמחק [וכן ליתא בשבת ובכלים]:

תוס' ד"ה לא. לטלטל. נ"ב ר"ל שלא לטלטל ולענין טלטול קאמר:

באי"ד בשלשה משהוין. נ"ב דפחות מותר לחצר וב"ס אסור. ויותר אסור גם לעצמו:

ד"ה אבל. ולפירושו אפי' נפסקה שניה. נ"ב ולא תקנה:

דף כה.

גמ' בנה "בו" עמוד. כצ"ל [וכ"ה בדפו"י]:

רש"י ד"ה טח בטיט כו' "רבה בר שימי". צ"ל "רב שימי" [אבל י"ג בגמרא רבה בר שימי וכ"ה ברא"ש וא"צ להגיה ברש"י]:

דף כו.

גמרא מכאן לת"ח שחלה שמושיבין ישיבה ע"פ. נ"ב לפי שד"ת קולטין ממ"ה:

שם דלמא אתי לאגרויי כו'. נ"ב כדעבד לדוד המע"ה [שבת ל:] ור"ח [מ"ק כ"ח א']:

דף כו:

גמ' לאו כל כמיניה קאמר [מלת קאמר ליתא בדפוס ישן וי"ג לאו כלום קאמר]:

דף כט:

גמ' מפני שהשעה צריכה לו. נ"ב ש"מ אילולי כן לא היו מבקשין עליו רחמים מפני שגרם רעה לעצמו והכניס עצמו בסכנה נתחייב בנפשו [ועי' רש"א בח"א]:
שם בשר חי. נ"ב אף על גב דלא חזי אלא לבבליים שדעתם יפה [מנחות צט:] אינהו נמי בבבל הוו והוי חזי להו לאומצא כדאיתא טובא:

דף ל.

גמרא ר"ש בן אליעזר. צ"ל אלעזר. וכן בכולן [וכ"ה בדפו"י]:
שם סיני אמר שתים.נ"ב עיין סוכה כ"ו א':

דף לא.

גמרא דמייתי לה אחוריה. נ"ב נראה שצ"ל בדלי"ת [אחודיה וכ"ה בדפו"י]:

דף לא:

גמ' מאן אמר ר"ח כותאי. נ"ב אע"ג דטובא איכא שייל מאן. דקשיא פשיטא נכרי ל"צ לאשמועינן דלאו בר שליחות הוא. ומשני רבותא קמ"ל אע"פ שמודה בתורה אלא שאינו מודה בערוב ככותאי אע"ג שמדקדקין במצות שהחזיקו יותר מישראל. אפ"ה כיון שאינו [מודה] בעירוב לא הוי עירוב:

דף לב:

רש"י ד"ה אבל באילן כו' כגון שהיה עיר כו'. נ"ב דהנותן עירובו בעבורה של עיר לא עשה ולא כלום כדתנן לקמן (ד"ס):
תוס' סד"ה הכא.דכיון דעוקרו מכרמלית כו'. נ"ב משמע ליה לר"י דמיירי למעלה משלשה. ולא מסתבר דא"ה ה"ל לפלוגי בין] למעלה מעשרה ולמטה מעשרה אלא למעלה מעשרה או למעלה משלשה. אבל למטה מעשרה כל האויר של עשרה בכלל אפי' פחות מג' וכל פחות מג' כארעא סמיכתא דמי. משו"ה הוכרח רש"י לפרש דמצי

לאתויי פחות פחות מד"א לאשמועינן רבותא אפי' רחוק טובא מדלא מפליג בלמטה בין רחוק לקרוב:

דף לג.

גמ' דרך עליו. נ"ב עיין שבת (ד"ט א') ועירובין (צ"ח) דלרש"י פירושו למעלה מעשרה בר"ה:

רש"י ד"ה דהדר זקיף. לא משכחת בזקיפתו מעלה ומטה. נ"ב דכולה מעלה:

תוס' ד"ה והא כו' שהוא למעלה "מי' אפי' כנגד" הנטיה כו'. נ"ב לשון זה הוגה ע"פ סח"ש ומגומגם כי לפ"ז אין סוף הלשון מכוון דהא ודאי למעלה מי' בר"ה וכן בכרמלית אינו כרמלית אלא מקום פטור. ובד"א הלשון מיושר בטוב וכצ"ל שהוא למעלה מן הנטיה כו' הוי רה"י. ור"ל דאויר שלמעלה מנטיה זו ודאי כרמלית הוא עד מעלה מי' מן הארץ.וזה אמת נכון:

ד"ה וכלכלה. אם למטה רוחב "כותל" שלשה [כ"ה בדפו"י]. צ"ל "קצר" שלשה:

דף לד:

רש"י ד"ה גזירה. איידי דרכיכא כו'. נ"ב אע"ג דאוקי לה ר"נ בסמוך בעוזרדין צ"ל מ"מ יש חלוק בין קושי קנה לאילן:

תוס' ד"ה אי. יש לו ד"א. נ"ב והעירוב מונח באמצע הבור (אם אין ברחבו אלא ד"א) א"נ מיירי דמנח סמוך לצד שפת הבור שם נתכוין לשבות הכי הוה מצי לתרוצי אלא כו':

דף לה.

רש"י במתני' סד"ה ה"ז חמר גמל. והגמל הוא מושך. נ"ב שהולך מלאחריו והוא מושכו בחבל בידו א' ובשניה אוחז בחמור שמלפניו ומנהיגו ובין שניהם הוא וק"ל:

דף לו:

גמרא במרי דמתא. נ"ב ר"ל במלך דאיכא מצוה לעולם ירוץ כו' [ברכות ט: וש"מ]:

שם במקרי שמע. נ"ב עפרש"י והוא דחוק מאד ובערוך פירש במקרי שמע שבא לבקש ממון לפיכך בורח ממנו. גם בזה יש קצת גמגום כי מה לו לברוח מפניו בשבת שאין היום עת לבקש ממון. וילך לו למחר. וי"ל בזה כי מ"ש יבוא היום לעיר ויצטרך להכניסו לבית ולערוך שולחן לפניו והוא לא הכין לו ארוחה וסעודתו אינה מספקת לו ולאחר הלכך משתמיט מיניה. אך חכם דמתניתין דמ"פ מיירי דלא אתא בשבת למתא דמשו"ה

מערב ע"ת לצאת ולילך אצל הרב לשמוע תורה מפיו. ואינו צריך לכך אם בא לעיר. ולהניח עירוב כדי ללכת לקראתו ולהביאו לעיר אין בזה מצוה:

דף לט.

גמ' ולא היא שמע כו'. נ"ב כיוצא במנחות דק"א א':
תוס' ד"ה אי. היינו דוקא לבני א"י "כדמשני" התם כצ"ל:

דף מ.

גמ' אזלו שיילוה. נ"ב שאלוה אותה שאלה לרבא:
בתוס' (**ד"ה אי בדף לט:**) **או שמא אית ליה** כו' בכדי שיעשו במיו"ט שני. נ"ב אע"ג דביו"ט שני לית ליה:

דף מ:

גמרא ולא הוה בידיה אמר רבא. נ"ב "רבה" צ"ל. וכ"ה בכמה דוכתי דההוא דבעיה הוא דאמר הכי עי' פת"ה [בברכות] (כ"ז א'):
רש"י ד"ה דאתי למסרך התינוק "לאחר".צ"ל לאחוז [וי"ג אחר]:

דף מא.

תוס' ד"ה מודה. והכא קאמר "מודה לרבנן" דפליגי.כצ"ל:

דף מב:

רש"י ד"ה אבל טלטול אטו הילוך. "ליה". צ"ל להו:

דף מג.

גמרא דקאזיל בקפיצה. נ"ב מן הכתוב נראה שאפי' הנביאים לא היו משתמשין בשם לילך בקפיצה שהרי אליהו הנביא הלך נבוך במדבר ארבעים יום (עמ"ש בס"ד פ"ק דברכות) וכן יש להוכיח עוד.ואפי' להציל עצמן ממיתה לא רצו לעשות ע"י שם שא"כ לא יבצר מירמיהו עשוהו כשהשליכוהו אל הבור וכמה נביאים הומתו בלי שבקשו למלט נפשם ממות ע"י שמוש בשם וישעיהו שעשה כן [יבמות מט: ע"ש] לא הועיל לו ונמסר ביד מבקשי נפשו שכך א"ח כל המשתמש בתגא חלף:

דף מג:

גמ' אלא אמרינן לב"ד הגדול אתא. נ"ב וא"כ לא נאסר אלא חוץ לירושלים:
רש"י ד"ה כמה עמקו של גיא מביא שפופרת כו'. נ"ב זה יתכן בשפופרת שמדת צפייתה יתרה על עומקו של גיא אך לא בגיא העמוק יותר:

דף מו:

גמ' ורב פפא אמר כו'. נ"ב עביד צריכותא אחרינא אע"ג דשני ליה צריכותא דלעיל. לשופרא דמלתא את"ל דלא שני דין יחיד ורבים בדרבנן:
תוס' סדי" ואין דחמירי טפי. נ"ב אדלעיל קאי דהיינו טעמא דאין מערבין ע"ת אלא לדעתו משום דחמירי:

דף מז:

גמרא שהלך אצל רבי לצידן. נ"ב נראה דהיינו צידון דקרא ואע"פ שהיא מכלל הארץ שנתנה לא"א שצידון בכור כנען הוא וגם כתוב [יהושע יג] כל צידונים אנכי אורישם מפני ב"י. אלא מחמת שלא כבשוה בראשונה כמ"ש [שופטים א] אשר לא הוריש וגו' ואת יושבי צידון:
שם שרא להו רבא לבני מחוזא למזבן. נ"ב לאו דוקא [וכצ"ל לעיל מ' ע"א] אלא אותן נכרים היו רגילים עם ישראל ומכירים לבני מחוזא ונותנין להם בלי פסוק דמים כאותה דשלהי פא"צ [ביצה כט:] הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו וא"ל תן לי גדי כו':
שם חרם שבין תחומי שבת. נ"ב הא דנקט חרם י"ל דלרבותא נקטיה דהו"א דסגי ליה במחיצת החרם קמ"ל דלא. א"נ דוקא בכה"ג דהוי להו מכונסין כדמשני בסמוך ובהא מיירי הוא דס"ל לר"י דבעי מחיצה של ברזל כנ"ל לפרש"י אמנם לפי' ר"ת ור"ח בחרם אין צורך ודו"ק:

דף מח.

רש"י ד"ה של קדש. למדת אמתו של משה. נ"ב עמ"ש בס"ד בלח"ש פי"ז דכלים:
ד"ה. מאי שנא כו' שלשתן אסורין. נ"ב ע"ל בתוס' ד"ה רשות:
תוס' ד"ה ר"י כו' ולא הוי "באמצעיתן". כצ"ל ונ"ב דאלפים:

דף מט.

רש"י ד"ה אף זו דברי ר"ש. דומיא דהוא מותר עמהן. נ"ב דאינו אלא בד"א שלו עד מקום שמובלע עמהן בלבד:

דף נ:

גמרא מהלך לצפון "כעירובו" לדרום ולדרום "כעירובו" לצפון. כצ"ל. [וכ"ה בדפוס ישן]:

דף נא:

גמרא מעשה כו'. בארומא. נ"ב נמצא בכתוב [שופטים ט] וישב אבימלך בארומה:

דף נג.

גמ' בני יהודה דגלו מסכת כו'. נ"ב נ"ל לפרש שהיו מגלים לתלמידים מסכת שילמדו ויעיינו בה קודם שילמדוה מפי רבם כדי שיתנו תחלה לבם עליה ויהיו יודעים לשאול ולהשיב בה בהיותם לומדים אותה כדי לברר ספקות שיפלו. לפי שכבר היא שגורה בפיהם והוו גמרי והדר סברי. וכשהתחילו מסכת לא פנו ממנה למסכת אחרת עד שגמרו הראשונה והיו יודעים במה יעיינו תחלה. וגם בזה עזר גדול לעיון כדא"ל ר"ח לרב ב"פ לא אמינא לך כי קאי ר' בהך מסכת כו' [שבת ג:] משא"כ כדלא [גלו] מסכת אלא הרב לומד מה שלבו [חפץ] היום בזו ומחר באחרת כי הא דאמר [ב"מ צ"ז] אלא מצינא לאשתמוטי לכו ממסכת למסכת נמצא באופן זה בשעה שלומדים לפני הרב במס' חדשה תקשה עליהם הבנתה ולא ישימו לב לשאול כל דבר הקשה וכשישאלם הרב בה דבר לחדודי יהיו נחפזים להשיב פתאום לא ידעו להשיב מאומה:

דף נג:

גמ' כתרדין עלי אדמה. נ"ב יכול היה שיאמר בלשון קצר ירוק. אלא לפי שכלל כמה מיני ירוק לכן שפתיו ברור מללו לברר מקחו. רש"א. קמ"ל כה"ג לשון ארוך עדיף:

שם שור "במשפט". צ"ל משפט [וכ"ה בדפו"י וברש"י]:

שם א"ד ויעשו לי בהן. נ"ב כלומר בשרא אגומרי:

שם הצפיננו. נ"ב עפרש"י ואינו ע"ד הדקדוק כי א"כ אין הנו"ן שורש. הל"ל הצפנו במשקל הראנו:

שם עשתה לי פולין כו'. נ"ב משלו ואכסניא משמשת היתה:

שם ולא כך א"ח אין משיירין כו'. נ"ב ר"ל אינך יכול להתנצל שחשבת שאני שיירתי לעצמי מן התבשיל באלפס (שמא באמת חשב עליה כזאת) א"כ חשדתני שלא כדין שהרי כך אמרו אין משיירין כו':

שם לסטים כמותך כבשוה. נ"ב נ"ל שביל הרשות לאחר שירדה רביעה היה [עי' תענית ו: ב"ק פא] דוק:

רש"י ד"ה אמרי לה אשה כו' מתה כו'. נ"ב יש לדקדק מנ"ל זה שמא נשא אשה על אשתו [וכ"כ רש"א]. י"ל משום שאמרו [יבמות סג: סנהדרין כב] אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה א"כ מ"ט עלץ בזאת ביותר דמי כדלא טעים תבשילא. אלא שמתה והיה שרוי ג' רגלים בלי אשה: ד"ה מסכת אהרונית מסדר קדשים. נ"ב רש"א פ' סדר טהרות ולפ"ד נ"ל אחרונית על עוקצין שהיא ודאי אחרונית ועירנית כדאמרינן [ברכות כ. וש"מ] דמתנו תליסר מתיבתי בעוקצין ומצינו שרשב"ג לא היה בקי בה כבשלהי הוריות:

דף נד.

גמרא תלמיד א' היה לו לר"א שנתחייב "שרפה". כצ"ל [וכ"ה בדפו"י] ונ"ב שמא היה אותו תלמיד שלגלג בר"ט ונכשל בחמותו דשלהי קדושין ור"ט ור"א בדור אחד היו:

דף נד:

גמ' כ"ז שאדם הוגה בהן מוצא "בהן". כצ"ל [וכ"ה בדפו"י]:

שם רבי יצחק בן "אלעזר". כצ"ל [וכ"ה בדפו"י]:

שם רוכבי אתונות אלו ת"ח. נ"ב דעל חמור בן חורין ואין לך ב"ח אלא ת"ח:

שם והולכי אלו כו'. נ"ב ההולך ברגליו בר אנש. כך העוסקים במקרא מדה ואינה מדה הולכים חשכים נבוכים, הם ואינם יודעים באיזה דרך הולכים:

שם על דרך אלו כו'. נ"ב בעלי משנה הם על אם הדרך אבל עדיין היא דרך גבר בעלמה עלומה בתולה ואיש לא ידעה. עד שישיחו בה יושבי שער התלמוד ויפתחו השער הסגור לבאר סתומותיה:

שם רי"א לעולם אהרן לימין משה חוזר. נ"ב נ"ל ר"י פליג נמי בהא שלא ישב אלעזר לימין משה אלא אלעזר ואיתמר גבי הדדי הוו יתבי דוק:

שם חייב אדם לשנות לתלמידו ד"פ. נ"ב נראה היינו דוקא בימיהם שהיו לומדין בעל פה משא"כ עכשיו שלומדים הכל מתוך הספר:

דף נה.

גמרא כמין קשת או כמין גאם רואין כו'. נ"ב נראה פשוט שלא הפסידה זויותיה של גבנינות הקשת אלא ודאי מרבעים חצי עגולה שמצד החוץ כדין עיר עגולה דהא כבר קתני לה. ולא נצרכה אלא לאשמיעינן דין חללה וצד קעירותה. והוא הדין אם היה גב משתפע שסובב הולך באלכסון שאז נותנין לו יתר במקום שמתקצר קטרו ועומד על פחות מד' אלפים (כמ"ש תוס') שם מותחין לו חוט של יתר ונעשה קעירותו של קשת ג"כ מרובע וכן לצדדיו עושין שתי צלעותיו מרובעים. נמצא הן שלשה מרובעים זה אצל זה. וכשיש הבלעת תחומין בין שני ראשי קשת עושין אותו מרובע אחד גמור שוה מכל צדדיו:

דף נה:

רש"י ד"ה אלא לאחוריהן חוץ לענן דודאי לא יחזור הענן לאחוריו. נ"ב אע"ג דכתיב וישובו ויחנו לפני פי החירות. ההיא קודם שנעשו דגלים והכא אחר שנעשו דגלים איירי:
תוס' ד"ה נפש כו' דהא קבר סתמא לא הוי ד"א. נ"ב כוכין תנן בהדיא [ב"ב ק:] והכוכין ארבע אמות אבל אינן אלא בארכן [וכמבואר שם להדיא]:
ד"ה ל"צ. דצריך שיהא בנין רוב ד"א. נ"ב דאל"כ לא מקריא השלמה דאין רוב משלים למעוט ובכ"מ רובו ככולו:

דף נו.

רש"י ד"ה ואין תקופה מושכת כו' סידורן והוליכן.נ"ב ר"ל ממשלתן ושמוש הוראתן:
תוס' ד"ה ואין כו' לא משכחת הא דאמר אין כו'. נ"ב צ"ל דאיירי במקום שיום ולילה שוין כגון בקו השוה. או דלא חשבינן אלא י"ב שעות לעולם בין ליום בין ללילה והעודף נחלק לשני חצאין שוין לפניו ולאחריו כמ"ש בלח"ש פ"א דברכות ובמו"ק א"ח ס"א בס"ד:

דף נח.

גמרא א"ל שיפה למדידה יותר משלשלאות. נ"ב נראה שאין הפירוש שלשלת העשויה טבעות אלא ר"ל בריחי ברזל:
[**שם שהרי אמרה תורה**. עמ"ש רבינו בסנהדרין מ"ו ב' מצוי הוא בתלמוד שקורין כו']:

דף נט.

גמרא דאיסקרתא. צ"ל דיסקרתא:

דף נט:

רש"י ד"ה ולא שבק לה שיור כו' שסותם א' מפתחיה. כצ"ל ומלות סגי לה ומלת רש"ל שבגליון נמחק [וברש"ל ט"ס]:

דף ס.

גמרא וחדשה שמה. נ"ב קרא כתיב (יהושע טו) בשפלה צנן וחדשה:
רש"י (**במתני'**) **ד"ה ואסור.אבל בעומד בביתו.** נ"ב כלומר סמוך לביתו:

דף סא:

גמרא רבי אלעזר אומר. נ"ב רבי אלעזר אמר גרסינן לא אומר דהוא לישנא דתנא. דהך ר"א בן פדת אמורא הוא דפליג על ר"י א"ש אליבא דרבנן:
שם דקא מותבי ערובייהו בב"כ. נ"ב אע"ג דבהכ"נ אסור בהנאה ולא אוכלין ושותין בהן. לא אתאן לפלוגתא דר"י ורבנן (לעיל רפ"ג ל"א א') אי קונין בית באסורי הנאה או לא ואם מצות ליהנות נתנו אם לאו [וע"ש במסקנת הגמ']. דבבהכ"נ איכא אורחים דאכלו ושתו בהו כדאמרי' בע"פ [ק"א א'] והמניח עירוב נמי אורח הוא:

דף סג.

גמרא רבינא אקלע כו'. נ"ב לא היינו רבינא דלעיל דבתרא הוא ת"ח לר"א שנולד ביום שמת רבא [כמ"ש בקדושין עב:]. והך רבינא בימי רבא הוה [ועתוס' חולין מ"ח א' ד"ה אמרו ובראי"ש שם ובפ"ט דסנהדרין]:

דף סג:

תוס' ד"ה כל כו' משמע בלילה היה מותר כו'. נ"ב משמע דלשנויא דידהו ניחא שבל ישראל אסורין. דבר זר בעיני מה שהבינו תוס' שגם כל ישראל היושבים בביתם ולא הלכו למלחמה כולן נאסרין בת"ה בכל מקום שהם כל זמן שהארון הולך במלחמה. הא ודאי לא נהירא לגמרי.אלא לאותן אנשי המלחמה ההולכים בצבא נאסר ת"ה מפני הארון ההולך עמהם כל שלא קבעו לו מקום מיוחד דומיא דיחיד בביתו שאסור לשמש

בבית שיש בו ס"ת עד שיוציאנו או יעשה מחיצה בפניו ה"נ דכוותה ועדיפא קדושת הארון שכל המחנה חשוב אצלו כבית שלהם ואסורין עד שיקבעו לו מקום ואהל מיוחד אז הותרו גם הם כ"ש השוכנים בא"י בבתיהם שלא נאסרו כלל גם קודם שקבעו לו מקום לארון שבמחנה. זה ברור לע"ד. ותדע גם מאשר לקח אשה חדשה שאינו יוצא בצבא ושמח את אשתו:

דף סד.

תוס' ד"ה שתה כו' מה ענין צילותא אצל תפלה.נ"ב תמיהא. אטו צלותא מי לא בעיא דעתא צילתא והאמרינן לקמן [ס"ה א'] בהדיא כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל וכה"ג איתא התם טובא לענין תפלה דלא סגי לה בלא ישוב דעת וחסידים ראשונים היו שוהים שעה א' לפני תפלתם כדי שיכוונו לבם למקום. איברא באל יורה תפלה נמי במשמע כדלקמן אל יתפלל משום שנאמר בצר אל יורה. הא קמן בזה דהני תרי לישני חדא מילתא היא:

דף סד:

גמרא א"ל רב אסי לרב אשי. נ"ב נראה דכמה רב אסי וכמה רב אשי הוו:
שם משום ר' "אלעזר". כצ"ל:

דף סה.

גמרא יומי דאריכי וקטיני. נ"ב קרי לימי הקבר הכי דאע"ג דאריכי הוו קטיני נינהו בערך עולם שכולו ארוך שאחריהן [ועי' פרש"י] ונגד זה ימי החיים קרוין קטיני ואריכי שעם היותם קצרים בעצם. ארוכים הם בבחינת המעשה כמ"ש ויפה שעה אחת של תשובה ומע"ט כו' והוא ע"ד שהשיב התינוק לריב"ח [לעיל נג:] בענין הדרך זו ארוכה וקצרה כו':
תוס' ד"ה מסר כו' דהלכה כרב ששת. נ"ב כלומר אלא נראה דהלכה כר"ש. דמעשה רב ותו דהלכתא כוותיה באסורי:
סד"ה בצר כו' דהל"ל אל יתפלל. נ"ב י"ל שהוא לשון השלכה כמו יורה ארץ לומר שלא ישליך תפלתו לאבוד:

דף סה:

גמ' אי נשפך כו'. נ"ב נראה דלאו לשפוך לאבוד קאמר דהאיכא בזוי או"מ דאסור ואפי' בהא דאמרינן בפרק ג' שאכלו [ברכות נ:] ממשיכין [יין] בצנורות לפני חתן וכלה פרש"י

שמקבלין אותו בכלים. כ"ש בעלמא דאסור לאבדו אלא נשפך לכלי לשתיה קאמר. כמים בלי צמצום וקפידא על השיעור וכ"ה לשון גמ' (ע"ז דס"ה:) שפיך חמרא לנכרים וכן ע"ש [עב:] להנהו שפוכאי כי שפכיתי חמרא. ונקרא הכלי ששופכין בו היין ומריקין ע"י לכלי אחר משפך:

שם בשחקו. נ"ב כששותק מתוך שמחה שאינו ממלא פיו שחוק כי מלבד שהוא אסור [ברכות ל"א א'] הוא סימן שטות אם שוחק יותר מדאי בפה פתוח וקול צליל:

שם אבל הכא. נ"ב לא מרתת סבר אמינא כו' [ויי"ג אבל הכא אי אמר לי היכן הוא אמינא כו']:

שם א"ל ר"ל נשכור ולכשנגיע כו'. נ"ב דבדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן כדלקמן (ס"ז ב') [ועי' ריטב"א כאן]:

רש"י ד"ה לא תבעי לך דודאי "לאו" ברשותיה. כצ"ל [וכ"ה בדפוס ישן וברש"י שברי"ף. ולגירסא שלנו ר"ל דודאי ברשותו של שוכר הוא]:

דף סו:

תוס' סד"ה שהמבוי. באחריתא. נ"ב ר"ל אחת באחרונה אמרה והדר ביה מקמייתא [וכ"ה בת' ח"צ דלא כרש"א]:

דף סח.

תוס' ד"ה אמר כו' דרב אושעיא לחוד ור' כו'. נ"ב ע"פ אע"פ (ס"ב ב'):

דף ע:

תוס' ד"ה ת"ש. "רבא דמכח". נ"ב נראה שצ"ל "הבא מכח" [כי אין הכרח דרבא קאמר להאי ת"ש כי י"ל סתמא דתלמודא קא"ל]:

דף עב:

תוס' ד"ה ר"י. גדיל כו'. נ"ב ר"ל עושה סבכה כמו [גיטין ז' א'] גדיל כלילא. ובאורו קולע. והכריח לתוס' ור"ח לפרש כן [דלא כפרש"י] מפני שלא נמצא עוד זולתו בשם תואר המעלה הזה בכל התנאים ולא ימלט שהיו הרבה חריפים כמותו:

בא"ד וסבכה. נ"ב ההיא בשני כפי"ן היא וסככה [ועי' בהגהת הב"ח]:

דף עג.

רש"י ד"ה בתרע מלכא בכ"מ שהוא כו'. נ"ב דאטו כל שעתא בתרע מלכא הוה יתיב:

דף עג:

גמ' אימא סיפא שכח כו' "נשתתפו". צ"ל נשתתף [וכ"ה בדפו"י וברש"י]:

דף עד:

גמרא נשדייה מן. נ"ב כמו מנן וחברו פא"ד [חגיגה טו:] לגרש"י שם גבי אחר:
שם ביית בבי כנישתא. נ"ב עיין יומא (י"א א') פסחים (ק"א א'):

דף עה.

גמרא הא לא שכח שתיהן מותרות. נ"ב וליכא למידק הא לא שכח פנימית מותרת וחיצונה אסורה. דקשיא נמי לישמעינן רבותא ברגל מותרת דאוסרת ותיתי אידך בכ"ש. אבל א"ל דע"כ ליכא למידק הכי דא"כ הו"ל משנה יתרה בדר"ע דתרוייהו תנינהי בבבא קמייתא. דהא בלא"ה שכח אצטריך לי' דוק:
רש"י ד"ה הא לא עירבה שתיהן אסורות. ואי משום כו'. נ"ב ר"ל דלא תידוק מידי הא לא עירבה א' דלאו אדיוקא מהדר דבבא גופה דערבה זו בפ"ע אצטריכא לאשמעינן דרגל מותרת אינה אוסרת לאפוקי מדר"ע ולעולם רבנן רגל אסורה נמי אינה אוסרת ס"ל. דא"ה "לישמעינן" כצ"ל רגל אסורה דהוי רבותא טפי. ואין לדקדק דאימא לעולם לדיוקא אצטריך ותידוק מיניה הכי הא לא עירבה אחת איזו שתהא ואפי' הפנימית. המעורבת מותרת ואין אסור אלא אותה שלא עירבה וקמ"ל רבותא טפי דפנימית לא אסרת אע"ג דהויא רגל האסורה והיינו דרב דימי. שלזה כוון רש"י דיותר היה לו לתנא להשמיענו הרבותא באופן שנלמוד הקל במכ"ש. משא"כ עכשיו יש לטעות ולמידק איפכא ודוק:

דף עה:

גמרא מפעא פעי. נ"ב דכוותיה פ' הזרוע (קל"ג ב') [ובערכין ו:]:

דף עח:

גמרא חקקו "כולהו". צ"ל כולו:
שם לענין חציצה אי "בטליה" חייץ ואי לא "בטליה". כצ"ל [וכ"ה בדפו"י]:

דף פ:

גמרא אפילו "כולה". צ"ל כלה [וכ"ה בדפו"י]:

דף פא.

גמרא תפרה בקיסם מערבין כו'. נ"ב אע"ג דתנן (פ"ג דאהלות) שאין חבורי אדם חבור ואמרינן נמי (חולין ע"ג) חבורי אוכלין כמאן דמפרתיי. הכא מידי דרבנן בעלמא הוא:
שם ר"פ אמר ההיא צלויה כו'. נ"ב דשמואל דומיא דיחזקאל הוא:
שם עריכתה כעריכת שעורים ולא כעריכת כצ"ל בגמרא וברש"י [וכ"ה בדפו"י]:

דף פב.

רש"י (**במתני'**) **ד"ה מתכוונין. דבשבת סועד ג"ס** כו'. נ"ב ק"ל וכי בחול לא אכיל לערב אלא לפי שבשבת צריך לאכול סעודת מ"ש אמר כך וכמ"ש בפכ"ב (דקי"ח) אבל בפ' אע"פ פרש"י בד"א:
ד"ה ריפתא איכרייתא. מנהגי שוורים. נ"ב מפרש מלת אכרים מלשון כרים ור"ל מנהגי שוורים לחרוש ולעבודת השדה וי"ל אכרים מלשון כר נרחב עובדי אדמה:

דף פג:

גמרא האוכל כמדה זו כו'. נ"ב בודאי בבינוני ולפי דורם שערו:
שם יתר ע"כ רעבתן. נ"ב ל"ק מר"ה דאכל תליסר ריפתי בני תלתא תלתא בקבא [ברכות מ"ב א'] וכן ר"י בפירות גינוסר [לעיל ל' ובברכות מ"ד] ואביי במשלוח מנות פ"ק דמגילה [ז:] דה"א התם רווחא לבסימא שכיח ואיתא נמי הכי לעיל (פ"ב ב'):

דף פה:

גמ' פת שעל השולחן "סומך עליהן". צ"ל סומכין עליה [וכ"ה לעיל עג:]:

דף פז.

רש"י ד"ה היתה סמוכה. ואותו הנסר. נ"ב של גזוזטרא:
ד"ה היתה זקופה "לארכה" צריך שיהא "ארכה". נ"ב היינו גבהה בלשנא דאביי [ובדפוס ישן הגירסא צריך שיהא "גובהה דהיינו" ארכה]:

דף פז:

גמ' מתני' דלא "כר'" חנניא ב"ע דתניא "ר" חנניא. כצ"ל:

דף פח.

גמרא גלויי גליא "דעתה" דאנא בהדך לא ניחא "ליי". כצ"ל:

דף צ:

תוס' ד"ה דהא. יוצאה. צ"ל יוצא:

דף צב:

גמ' א"כ מצינו מחיצה לאיסור. נ"ב שלהי פ' מי שמתו [ברכות כה:] אשכחן מחיצה לאיסור אליבא דיחידאה:
תוס' ד"ה אשה. מיירי "בשהשאילו להאשה" חצר. כצ"ל:

דף צו.

תוס' סד"ה ימים. גבי משלחין תפלין [עי' בהג"א שם]. נ"ב זו אינה ראיה עלח"ש שם [ועי' באור הגר"א א"ח ס"ס ל"א וערמב"ם בפי' המשנה שם]:

דף צו:

גמ' עייפינהו. נ"ב כפול ת"א עיף והשזירה היא כפילת החוטין לעשותן עבים:
תוס' בד"ה דילמא. ולא חשיב ברכה לנטלה כו'. נ"ב דבר פשוט שאין הכרח בכל ראיותיו של ר"ת וכמ"ש תוס' ג"כ. מה מזקיקנו לכל זה להכנס במשעול צר ודחוק לקבל עלינו אחריות איסור חמור והלא ברכות אינן מעכבות אף במצווה ועושה:
בא"ד וממה שהאשה עולה כו' אור"ת כו'. נ"ב לע"ד א"צ לדחוק. אב"א ההיא דאשה עולה למנין שבעה לדינא דמתני' איתניא דהפותח והחותם מברך ואשה אינה פותחת ולא חותמת [וער"ן שם ובא"ז הל' ר"ה סימן רס"ו]. אב"א אע"ג דלא מחייבא בת"ת לגמרי כאיש מיהא במצות דמפקדא בהו מי לא שייכא בגוייהו. וכתיב נמי בכולה תורה הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו' הא ודאי איתנהו וכ"כ הר"מ דאשה י"ל שכר ת"ת. ולא מפטרא אלא מתורה שבע"פ אבל בתורה שבכתב אינה כמלמדת תפלות. וחיובא נמי מחייבא בה כדלעיל דהא ודאי לא סגי לה בלא"ה במצות דידה: [א"ה מדברי התוס'

ראיה לדברי רבינו הגר"א בא"ח ס"ס מ"ז דלא כאגור. ולדעת האוסרין נשים לברך על מצות שהן פטורות גם ברכת התורה ומכללן]:
[**בא"ד תדע כו' ומברך**. כ"ה בירושלמי פ"ז דברכות ועי' באור הגר"א א"ח סי' קל"ט]:

דף צז:

רש"י ד"ה ה"ג כו' באיסורא "דשבתא". כצ"ל [וכ"ה בדפו"י]:

דף צח.

גמרא אמר רב "אחא" בר אהבה. נ"ב כמדומני צ"ל אדא [וכ"ה בדפו"י]:

דף ק.

גמרא אין מטלטלין "בו". צ"ל בה:

דף ק:

גמ' הא דאית "ליה" עוקצי. נ"ב למנעל:
שם אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה. נ"ב קמ"ל אע"ג דלדבר מצוה קעביד לקיים עונתו ולשלם לה חובתו ולקיים מצות פ"ו:
שם מגדלת שער כו'. נ"ב במדרש גבי בועז משמע אפכא ועס"ח:
שם ומאי מפייס לה כו'. נ"ב בא ללמדנו ד"א של פיוס:
רש"י ד"ה שבח הוא לה כו' אין לה טורח. נ"ב ולי נראה משום דבזה יש בה מדת צניעות וכניעות ועוד שהוא כורע לה. ומגדלת שער נמי שבח הוא שנוי הוא לה כמ"ש [ברכות כ"ד א'] שער באשה ערוה

דף קא:

במשנה נהגו "בה". צ"ל בו:

דף קב.

רש"י ד"ה הלכה כר"י כו' במקדש לית הלכתא כוותיה. נ"ב ל"ק הלכתא למשיחא דאית בה נפקותא להקל בדכוותה כגון לצורך מצוה או בשעת הדחק:

דף קב:

גמ' נפלה ליה אבי סדיא. נ"ב עי"ן מובלעת קרי בה סעדיא:

דף קד.

גמרא מביא תבן ומרדה. נ"ב הוא כמו ידדה דלית שניה מובלעת:

דף קד:

גמרא בונתא. נ"ב צ"ל בכ"ף כדמתרגם וכוסמת וכונתא וכצ"ל בפרש"י:
שם ולא נביאים כו'. נ"ב כלומר ולא תימא נביאים ממש אלא שאם אינם נביאים בני נביאים הם וכדאמד הלל בפא"ד [פסחים ס"ו]. הרי מנהג אבותם מנהג נביאים הוא: